

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

2
0
2
4

No 5

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Elektron nashr. 114 sahifa.

E'lon qilishga 2024-yil 30-mayda ruxsat etildi.

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, t.f.d., prof., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati
Axmedov Sayfullo Normatovich i.f.n., professor, MIM akademiyasi rektori
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU YoMMMIB birinchi prorektori
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., "O'IRIAM" ilmiy tadqiqot markazi direktori – prorektor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TMI professori
Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU professori
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori
Axmedov Ikrom Akramovich, i.f.d. TDIU professori
Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., profesor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, i.f.d., TDIU professori
Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori
Musyeva Shoirazimovna, SamDu IS instituti professori
Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d., "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d., TAQU katta o'qituvchisi
Xalikov Suyun Ravshanovich, i. f. n., TDAU dotsenti
Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti
Fayziyev Oybek Raximovich, i.f.f.d. (PhD), Alfraganus universiteti dotsenti
Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU mustaqil tadqiqotchisi
Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti bo'limi boshlig'i
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, i.f.d., TMI dotsenti
Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

MUNDARIJA

Uy-joy qurilishi madaniyati, uning o'ziga xos xususiyatlari va tamoyillari.....	10
Davletov Islambek Xalikovich, Zikrullayev Valixon G'aybullayev o'g'li	
Hududlar investitsiya muhitini oshirish muammolari.....	16
Akbarov Bekmurod Miryakubovich	
Qoraqalpog'iston Respublikasi ellikqal'a tumanida turizm klasterini joriy qilish mexanizmi.....	22
Norchayev Asatullo Norbo'tayevich	
Small Business and Private Entrepreneurship is the Priority Direction of Our Country's Economy.....	28
Tulagan Tukhtaraliev, G'aniev Muhammadjon Xalilovich	
Resurs soliqlarini soliqqa tortish mexanizmlarini takomillashtirish.....	31
Tursunova Zulayxo Abdujobir qizi	
O'zbekistonda muqobil energiya manbalaridan foydalanish elektrotexnika sanoati rivojlanishining istiqboli sifatida.....	34
Uraimjonov Azizbek Raxmonjon o'g'li	
Oliy ta'limning raqobatbardoshligini ta'minlashda ta'lim sifatining mohiyati va asosiy tamoyillari (O'zbekiston misolida).....	40
Egamov Sevinchbek Maxsud o'g'li	
Financial Mechanisms of Supporting Textile Products Export.....	46
Gaybullayeva Gulbaxor Maxmudovna, Yakubova Ugiyoy Mamasoliyeva	
O'zbekiston Respublikasida hududlarni mutanosib barqaror rivojlantirish masalalari va yechimlari.....	49
Hojiyev Tal'at Toshpo'latovich	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida ayollar biznesini shakllantirish yo'llari.....	54
Ibodullayeva Malohat Sirojiddin qizi	
Davlatning iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashda qishloq xo'jaligini rivojlantirishning xorijiy tajribasi.....	57
Bekmirzayev Mirzoxid Adashaliyevich	
Turizm sohasi rivojlanishining istiqbollari.....	61
Ergashev Rahmatulla Xidirovich, Jabborova Zuhra Abdig'ani qizi	
Jahonda kabel bozorini rivojlantirish xususiyatlari va tendensiyalari.....	68
Uralov Olimjon Mahammadjonovich	
Namangan viloyatida yoshlarning iqtisodiy faolligi ko'rsatkichlari dinamikasini tahlil qilish.....	72
Mirzatov Baxtiyor Toxirovich	
Turizm sohasiga malakali kadrlar tayyorlashdagi muammolar va ularning yechimlari borasida tavsiyalar.....	77
A. I. Raxmatov	
Трансформация внешнеторговых связей Республики Узбекистана.....	83
Ахмедова (Жабборова) Нилуфар Икболжон кизи	
Korxonalarda investitsiyalarni moliyalashtirish manbalari va usullarining tahlili.....	88
Kuziyeva Nargiza Ramazanovna, Xusanov Faxriddin Jamoliddin o'g'li	
Turizmning mohiyati xususida nazariy yondoshuvlar va ularning tahlili.....	94
R. I. Pardayev	
Katta hajmga ega bo'lgan maxsus qurtxonalarda boqilayotgan ipak qurtlariga harorat va namlikni ta'siri.....	101
Raxmanova Xurinisho Egamovna	
Mahalliy byudjet daromadlarini shakllantirishda mahalliy soliqlar va soliqdan tashqari tushumlarning ahamiyati.....	104
Rajjaboyeva Dildora Zakirovna	
Banklarda stress-test asosida ESG-risklarni baholash.....	110
Nilufar Sharipova	
Yashil iqtisodiyotni rivojlantirishda banklarda ekologik va ijtimoiy risklarni baholash va boshqarish tizimini joriy etishning ahamiyati.....	114
Karimov Shamsiddin Akram o'g'li	

Qimmatli qog'ozlarni qiymatini baholash usullari va modellari.....	122
Botirxo'ja Aziza Faxmuddin qizi	
Sanoat ishlab chiqarishda diversifikatsiyaning nazariy asoslari.....	127
Davronbek Sharibjonovich Raximov	
Mamlakatimizda innovatsiyalarni moliyalashtirishning amaldagi holati tahlili.....	133
Aminov Farrux Farxadovich	
Raqamli iqtisodiyotda moliyaviy hisobot tahlilini takomillashtirishning o'ziga xos xususiyatlari.....	138
G. J. Jumayeva	
Qurilish sohasida logistika tizimlariga zamonaviy texnologiyalar bilan ta'minlanganlarning amaliy jihatlari....	141
Mirsodiqov Abdulla Tursunaliyevich	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida inson kapitalini boshqarishdagi muammolar	146
Nematova Shaxlo Egamberdiyevna	
Aholi daromodlari va omonatlarini shakllantirishning nazariy asoslari.....	149
Xakimov Zohid Norbo'tayevich	
Tasvirlarga raqamli ishlov berish jarayonini intellektuallashtirish algoritmini yaratish.....	158
Zoirov O'lmas Erkin o'g'li	
Mintaqa iqtisodiyotida investitsiya faoliyatini moliyalashtirish samaradorligini baholash	164
Chilmatova Dilnoza Abdurahimovna	
Возможности внедрения и развития исламских банковских продуктов в рынок Узбекистана.....	168
Иноятова Камола Фуркатовна	
Davlat xizmatchisi faoliyatida ijtimoiy javobgarlikning o'rni	172
X. X. Ikramov	
Korporativ boshqaruv tizimida buxgalteriya hisobini tashkil qilishning o'ziga xos xususiyatlari	176
Abdug'aniyev Muhammadamin Abdug'affor o'g'li	
Hududiy kambag'allik chegaralarini aniqlashning ahamiyati (Qashqadaryo viloyati misolida).....	182
Hamdamov Shahzod Ilhom o'g'li, Alisher Yunusaliyevich Safarov	
Kichik biznesga mahalliy investitsiyalarni jalb qilish va ulardan samarali foydalanishda franshizaning roli	189
Rabimqulov Sherzod Murtozayevich	
Tijorat banklarida marketing strategiyalaridan foydalanishning ilmiy-nazariy asoslari.....	193
Maxamadjanov Akbar Maxamadaliyevich	

TURIZM SOHASIGA MALAKALI KADRLAR TAYYORLASHDAGI MUAMMOLAR VA ULARNING YECHIMLARI BORASIDA TAVSIYALAR

A. I. Raxmatov

PhD, SamISI "Investitsiya va innovatsiyalar" kafedrası dotsenti v. b.

Annotatsiya: Ushbu maqolada Turizm sohasiga malakali kadrlar tayyorlashdagi muammolari va ularning yechimlari borasida tavsiyalar ishlab chiqilgan. Shuningdek, turizm sohasiga davlat talablarini optimallashtirish, tadbirkorlik subyektlarini davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash, turizm kadr bandlik holati, sifatli malakali kadrlar tayyorlash, bozor talablariga mos turxizmat ko'rsatishni tashkil qilish orqali turizmni rivojlantirish ilmiy asoslab berilgan.

Kalit so'zlar: turizm, raqamli iqtisodiyot, mehmonxona, tadbirkor, davlat, bozor, talab, malaka, kadr, xodim, taklif.

Abstract: In this article, recommendations have been developed regarding the problems of training qualified personnel in the field of tourism and their solutions. Also, the development of tourism through the optimization of state requirements for the tourism sector, state support of business entities, the employment status of personnel in tourism, training of quality qualified personnel, and the organization of the provision of tourist services in accordance with market requirements has been scientifically substantiated.

Key words: tourism, digital economy, hotel, entrepreneur, state, market, demand, qualification, personnel, employee, offer.

Аннотация: В данной статье разработаны рекомендации относительно проблем подготовки квалифицированных кадров в сфере туризма и их решения. Также развитие туризма за счет оптимизации государственных требований к сфере туризма, государственной поддержки субъектов предпринимательства, статуса занятости кадров в сфере туризма, подготовки качественных квалифицированных кадров, организации предоставления туристических услуг в соответствии с рынком. Требования научно обоснованы.

Ключевые слова: туризм, цифровая экономика, отель, предприниматель, государство, рынок, спрос, квалификация, персонал, работник, предложение.

KIRISH

Jahondagi beqaror iqtisodiy, ijtimoiy va siyosiy vaziyatga qaramay, turizm va mehmonxona sohasi jadal rivojlanishda davom etmoqda. Turizm va mehmonxona sohasining rivojlanishi talabiga qarab taklif etilayotgan mehmonxona xizmatlari turlarining ortishiga sabab bo'lmoqda. Raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish sharoitida turizm sohasining barqarorligini ta'minlash professional kadrlar salohiyatiga bog'liq bo'lib, yangi texnologiyalarning jamiyatga kirib kelishi va mehmonxona xizmatlari sifatini oshirib borishni inobatga olib, muntazam mutaxassislarining malakasini oshirish dolzarb ahamiyatga ega. Har bir sayyoh mijozga kuchli raqobat sharoitida sifatli xizmat ko'rsatish bozor talabiga aylangan. Amaliyot shuni ko'rsatadiki, turizm sohasining rivojlanishi, malakali kadrlarning xalqaro e'tirof etilgan standartlarga va bozor talablariga javob berishiga bog'liq.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR TAHLILI

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 4-iyuldagi "O'zbekiston Respublikasiga xorijiy fuqarolarning kirishi tartibini optimallashtirishga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PQ-3836-son qarori bilan xorijiy fuqarolarning respublikaga kirishi tartibini yanada takomillashtirish, elektron kirish vizasini rasmiylashtirish va berish bo'yicha interaktiv xizmatlarni, shuningdek, bir qator xorijiy mamlakatlar fuqarolari uchun O'zbekiston Respublikasiga vizasiz qisqa muddatli kirish va 16 yoshga to'lmagan xorijiy fuqarolarning O'zbekiston Respublikasiga vizasiz kirish tartibini joriy qilish yo'li bilan xorijiy fuqarolarning kirish vizasini olish jarayonlari soddalashtirildi ^[1].

Jahon amaliyotida iqtisodiyot tarmoqlari va sohalari uchun malakali kadrlar tayyorlashning ilmiy-nazariy jihatlarini, turizm sohasining rivojlanish tendensiyalari, turizm ta'lim xizmatlari bozorining yetakchi ishtirokchilari hisoblangan ta'lim muassasalarining mamlakat taraqqiyoti va jamiyat ravnaqiga xizmat qilishini samarali boshqarishda bir qator muammolarning ilmiy yechimlarini topishning ayrim masalalari ko'plab xorijiy olimlardan, turizm sohasida ko'rsatiladigan xizmatlarda malakali kadrlar tayyorlash evaziga sohani rivojlantirish, hududlar bo'yicha uning mutanosibligini ta'minlash, sohaning iqtisodiy rivojlanishiga ta'sir etuvchi omillarni tahlil qilish, turizm sohasini rivojlantirish strategik yo'nalishlarini aniqlash, jahon turistik xizmatlari bozoriga milliy turmahsulotlarni moslashtirish, turizm tarmog'iga innovatsiyalarni joriy etish kabi masalalar yetarli darajada o'rganilmagan va mos ravishda ushbu muammoga bag'ishlangan adabiyotlar ham kam nashr qilingan.

Xoriglik olimlardan Ya.D.Lichak kadrlar "Malaka" tushunchasini ham me'yoriy ma'noda, masalan, "ish yuqori malakani talab qiladi", ham ma'lum bir shaxsni tavsiflash ma'nosida, masalan, "bu shaxs yuqori malakali" ishlatilishi xususida tadqiqot olib borgan. Birinchi holda, malaka sifat va miqdoriy jihatdan xodimga qo'yiladigan kasbiy faoliyat talablarini anglatadi, bu jarayonda birinchi, ikkinchi, uchinchi toifadagi xodim nimani bilishi va qila olishi kerakligi ko'rsatib bergan [2].

Katerina Berezina, Cihan Cobanoglu, Brian L. Miller, Francis A. Kwansa "The impact of information security breach on hotel guest perception of service quality, satisfaction, revisit intentions and word-of-mouth" nomli ilmiy maqolasida "Mehmonxona xizmat ko'rsatish jarayonida eng avvalo axborot xavsizligiga ahamiyat qaratishi lozim. Har bir mijozga xizmat ko'rsatish jarayonida, mehmonxona mijozning ayrim shaxsiy, ijtimoiy, madaniy va iqtisodiy ma'lumotlar bazasiga ega bo'ladi. Bunday ma'lumotlarni saqlash va har qanday sharoitda oshkor etmaslik, mehmonxona malakali xodimlarining xizmat ko'rsatish o'brusiga ijobiy ta'sir qilishi" mumkinligi haqida fikr yuritgan [3].

Aleksa S. "Influence of specialized hotels on employees' perception of abuse in the selective tourism destination" nomli maqolasida "Ixtisoslashtirilgan mehmonxonalar malakali xodimlarini qobiliyatiga va ixtisosligiga qarab o'qitish, ularning ish vaqtlarini to'g'ri taqsimlash, ularga noto'g'ri munosabatda bo'lishni oldini olish, xodimlar o'rtasidagi bag'rikenglik darajasini oshirish" turizm sohasini rivojlantirishga olib kelishi haqida tadqiqot olib borgan [4].

Mahalliy iqtisodchi olimlardan yuqori malakali kadrlar tayyorlashni boshqarish samaradorligini oshirish muammolari bilan bog'liq vazifalarni hal etishda A.O.Ochilov ilmiy-tadqiqot ishlarini olib borgan. Iqtisodchi olim mamlakatimizda yuqori malakali kadrlar tayyorlash tizimini boshqarishning zamonaviy holati, xususiyatlari, tamoyillari va xorijiy mamlakatlar tajribasini tahlil qilgan, oliy ta'lim tizimi boshqaruvini modernizatsiyalash va menejment tamoyillariga muvofiq "butun umrga ta'lim" konsepsiyasidan "butun umr davomida ta'lim" ("beshikdan qabrgacha ilm izla") konsepsiyasiga o'tish zaruratini asoslab bergan va mazkur masala yuzasidan takliflar ishlab chiqqan va tavsiyalar bergan [5]. Ammo olim tadqiqotlarida turizm sohasida mavjud yuqori malakali kadrlar tayyorlash muammosiga munosabatini bildirmagan.

O'zbekistonda turizm sohasini rivojlantirishda davlat siyosati xususida G'.H.Qudratov tadqiqot ishlarini olib borgan. Iqtisodchi olim turizmni rivojlantirish, yoshlar, nogironlar va aholining kam ta'minlangan qatlamlari turizmi uchun shart-sharoitlar yaratish, turistik industriyani rivojlantirish uchun investisiyalar jalb etish siyosati, malakali kadrlar tayyorlash, tadbirkorlik faoliyati subyektlari uchun turistik xizmatlar bozorida keng imkoniyatlar yaratishning asosiy yo'nalishlarini ko'rsatib bergan [6].

I.S.Tuxliyev o'zining ilmiy tadqiqot ishlarida turizmning zamonaviy kadrlar tayyorlash bo'yicha tashkiliy-huquqiy shakllarini tasniflash maqsadga muvofiqligini asoslab bergan [7].

Malakali kadrlar tayyorlashda uning ta'lim sifati bilan bog'liq jihatlarini, unga ta'sir etayotgan omillarni baholash masalalariga M.M.Muxammedov "Ta'lim - taraqqiyot tayanchi" nomli maqolasida qimmatli ilmiy tavsiya va takliflarini izohlab bergan. Olimning ta'kidlashicha, ta'lim sifatini tubdan yaxshilashning yakkayu-yagona yo'li-mamlakatda shaffof, sifatli bilimni rag'barlantirishga yo'naltirilgan ta'lim tizimini shakllantirishdan iborat degan yondoshuvni bildirgan [8].

Iqtisodchi olim D.X.Asanova o'z tadqiqotlarida turizm sohasi va uni rivojlantirishning ustuvor yo'nalishlari, aniqrog'i, globallashtirish jarayonlari va ularning turistik xizmatlar bozoriga ta'sirini, Samarqand viloyati misolida turizm sohasining rivojlanish omillarini ilmiy jihatdan asoslab bergan. Olimaning tadqiqotlaridan olingan natijalarga muvofiq, jahonda globallashtirish jarayonining chuqurlashuvi va ilmni ko'p talab qiluvchi texnologiyalarga asoslangan ishlab chiqarishning ustun rivojlanishi sharoitida har qanday mamlakatning iqtisodiy o'sishi va aholi turmush sifati oshirishining zaruriy sharti yuqori malakali kadrlarni tayyorlash darajasi bilan belgilanadi. Yuqori malakali kadrlarni tayyorlash darajasi, o'z navbatida, davlatning iqtisodiy va ilmiy-texnik imkoniyatlari, uning innovatsiyaga oid siyosati va salohiyati, shuningdek, jamiyatning ma'naviy holatiga bog'liq. Bu borada xalqaro turizm xizmatlar bozorining rivojlanish tendensiyalari, jumladan, sohadagi yuqori malakali kadrlarni tayyorlash darajasiga alohida e'tibor qaratilayotgani ahamiyatga molikdir[9]. Iqtisodchi olim turizm sohasiga yuqori malakali kadrlar tayyorlashda turistik klasterlar modeli samarali natijalarga olib kelishi xususida ilmiy-nazariy tavsiyalarini taklif etgan.

Iqtisodchi olim B.Sh.Safarov o'z tadqiqotida milliy turistik xizmatlar bozorini innovatsion rivojlantirishning metodologik-uslubiy asoslarini takomillashtirish borasida ilmiy izlanishlar olib borib, mamlakatimizda turizm sohasini rivojlantirishda turizm xizmat bozoriga oid tushunchalarining ijtimoiy-iqtisodiy mohiyatini innovatsion rivojlanish talablaridan kelib chiqqan holda tadqiq etish, turizm xizmatlar bozorini innovatsion rivojlantirishning metodologik va uslubiy yondashuvini takomillashtirish, turistik-rekreasion klaster modelini rivojlantirishning asosiy yo'nalishlarini asoslash hamda iqtisodiy-tashkiliy mexanizmlarini takomillashtirishda yuqori malakali kadrlarni roli xususidagi masalalariga e'tibor qaratgan ^[10].

Iqtisodchi olimlarimizdan N.S.Ibragimov malakali kadr (gid misolida) turizm hududi raqobatbardoshligining umumiy konseptual andozasi hamda turizm hududlarning iyerarxik tipologiyasi nazariyasi asosida raqobatbardoshlikning mono, mini, mikro, meta, mezo, makro, mega ko'lam va darajasi, shuningdek 7M konseptual modeli ishlab chiqishda o'z o'rniga ega ekanligini isbotlab bergan ^[11].

Ammo olib borilgan tadqiqot ishlarida turizm sohasida ko'rsatiladigan xizmatlarda malakali kadrlar tayyorlash evaziga sohani rivojlantirish, hududlar bo'yicha uning mutanosibligini ta'minlash, sohaning iqtisodiy rivojlantirishiga ta'sir etuvchi omillarni tahlil qilish, turizm sohasini rivojlantirish strategik yo'nalishlarini aniqlash, jahon turistik xizmatlari bozoriga milliy turmahsulotlarni moslashtirish, turizm tarmog'iga innovatsiyalarni joriy etish kabi masalalar yetarli darajada o'rganilmagan va mos ravishda ushbu muammoga bag'ishlangan adabiyotlar ham kam nashr qilinganligi mazkur tadqiqotda bu masalaga ilmiy echim berish zaruriyatini keltirib chiqardi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqotda mehmonxona va joylashtirish vositalari fondi o'sish dinamikasiga ta'sir qiluvchi omillar, sohada sifatli xizmat ko'rsatishning o'ziga xos xususiyatlari tahlil qilindi.

Mavzu doirasida muammolarni chuqur tahlil qilish, ilmiy asoslangan xulosa va tavsiyalarni ishlab chiqish maqsadida induksiya va deduksiya, qiyosiy tahlil qilish, xorijiy va O'zbekistonda olib borilgan ilmiy tadqiqotlarni o'rganish va tahlil qilish orqali olingan ma'lumotlar asosida qiyosiy tahlil usulidan foydalanildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Turizm sohasida kadrlar bilan ta'minlash tizimini shakllantirish borasidagi konsepsiya yo'nalishini belgilashda respublikada kasb-xunar o'rganish uchun sharoitlar kengaytirilayotganligini alohida qayd qilish mumkin. Mana shunday yondashulardan biri, bu 2022-yilning 15-iyun kuni Prezident Shavkat Mirziyoev raisligida aholini kasb-hunarga tayyorlash va monomarkazlar faoliyatini takomillashtirish chora-tadbirlari yuzasidan videoselektor yig'ilishida bildirgan munosabati bo'ldi. U yerda qayd qilingadek: "Mamlakatimizda... xizmat ko'rsatish... kabi ko'plab sohalar rivojlanib, yangi-yangi korxonalar ochilmoqda. Ularni malakali ishchi va mutaxassislar bilan ta'minlash maqsadida oliy va o'rta maxsus ta'lim yo'nalishlari o'zgartirilmoqda. Hududlarda "Ishga marhamat" monomarkazlari tashkil etilib, yoshlarga kasb o'rgatilmoqda. Taraqqiyot strategiyasida bu borada navbatdagi qadamlar- har bir fuqaroga kasb-hunarga o'qish imkoniyatini yaratish, kambag'allikni 2 baravarga qisqartirish maqsadlari belgilangan" ^[12].

Zamonaviy sanoatlashgan innovatsion jamiyatda tashkilotlar va tarmoqlar faoliyatining asosiy jihati bo'lib, inqirozga qarshi raqobatbardoshlik hisoblanadi va u birinchi, professional malakaga ega bo'lgan malakali mutaxassislarning tegishli sohalaridagi tayyorgarligiga bog'liq. Bu jarayon faqat uzluksiz ta'lim tizimida sodir bo'lib, u ijtimoiy va mehnat hayotining muhim omili sifatida ijtimoiy va madaniy rivojlanishning alohida mexanizmi maqomiga ega bo'lmoqda.

Shu bilan bir vaqtda kadrlar, malaka tushunchalari haqida ilmiy tushunchalarga ega bo'lish g'oyat muhim uslubiy ahamiyatga ega bo'lib, turli fikr-mulohazalarga e'tibor berish maqsadga muvofiqdir. "Kadrlar" deganda, odatda o'tgan davrda professionallikka, shuningdek, tanlagan ish sohasida maxsus bilim yoki ko'nikmaga ega bo'lgan intellektual xodimlar tushuniladi. Xodimlar tarkibi - bu istisnosiz, mehnatga jalb qilingan yollanma ishchilar yoki mehnat shartnomasiga muvofiq harakat qiladigan barcha shaxslardir. "Kadrlar"dan farqli o'laroq "xodimlar" tushunchasi keng qamrovli hisoblanadi ^[13], barcha tashkilotlar, firma va shu kabilarda shug'ullanayotlarni aniq bilish uchun ishlatiladi.

Ta'kidlash lozimki, tashkilot (tarmoq) darajasida, bizning fikrimizcha, "xodimlar" va "kadrlar" atamaları ko'proq qo'llaniladi. "Xodimlar" tushunchasidan foydalanilganda, kasbiy yoki xizmat ko'rsatish asoslari bo'yicha guruhni tashkil etuvchi ma'lum bir tashkilotning xodimlaridir ^[14]. Shu munosabat bilan, ushbu tushunchadan tarmoq darajasida kadrlar muammolarini ko'rib chiqishda qo'llash maqsadga muvofiq emas.

Kadrlarni tavsiflashda ularning soni, jinsi va yoshi, umumiy va kasbiy tayyorgarlik darajasi, malaka tarkibi yoki kasbiy guruhdagi ma'lum bir malaka darajasiga tegishliligi, ish tajribasi kabi miqdoriy va sifat ko'rsatkichlariga e'tibor berishlilik muhim ahamiyatga ega. Mehnat faoliyatining turi va murakkabligi va xodimlar tomonidan 2007-yilgacha bajariladigan funksiyalarning xususiyatiga qarab, kadrlarning kasblari tasniflagichiga

muvofig, ularning lavozimlari va ish haqi toifalari yagona tasniflash va O'zbekiston axborotini kodlash tizimi doirasida asosiy toifalarga bo'lingan: ishchi kadrlar, xizmatchi kadrlar, ilmiy kadrlar, rahbar kadrlar. Turizm sohasida kadrlar xizmatining ish amaliyotida ushbu tasniflagich hali ham qo'llaniladi. Buning sababi, sohada professional standartlar hali joriy etilmaganligi, unga ko'ra barcha xodimlar professional guruhlar ichida yettita malaka darajasiga bo'lingan. Shu bilan birga, I.P. Fedorov[15] ning fikriga ko'ra, "kadrlar" atamasi ko'pincha jismoniy va aqliy mehnat ishchilarining eng malakali qismini anglatganda tor ma'noda qo'llaniladi. Bu bayonot bugungi kungacha ham o'zining ahamiyatini yo'qotgani yo'q.

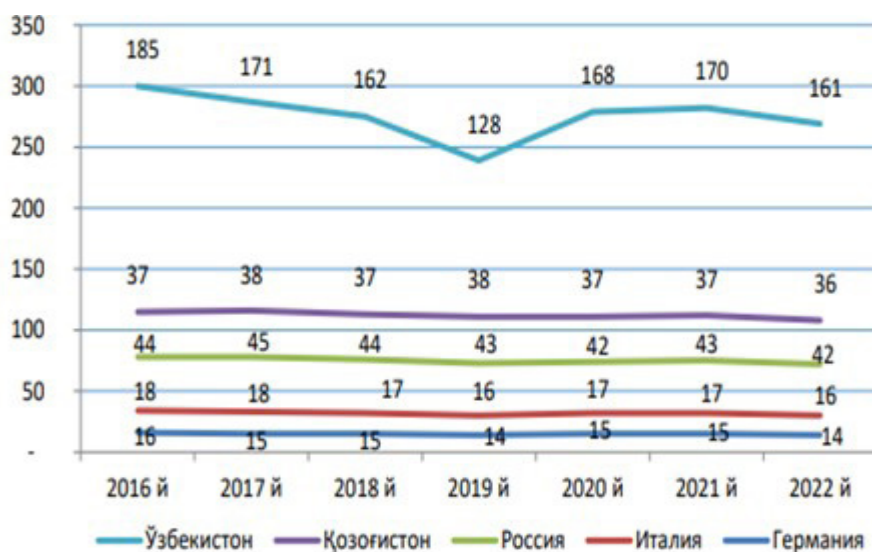
Yuqoridagilarni hisobga olgan holda, ushbu tadqiqotda "kadrlar" toifasida biz tashkilotlarda doimiy ravishda ishlaydigan ishchi kuchi bir qismining haqiqiy kontingentini tushunamiz. Bizning fikrimizcha, bunday tushunish xodimlarni boshqarishning miqdoriy va sifat jihatidan o'ziga xos mexanizmini ishlab chiqishga imkon beradi.

"O'zbekiston" "The guardian" nashri tomonidan dunyoning eng yaxshi sayyohlik yo'nalishi, "Wanderlust" nazdida eng tez rivojlanayotgan davlat, "grandvoyage" hisob-kitobiga ko'ra eng yaxshi rivojlanayotgan o'lka deb topildi. BMT huzuridagi Jahon turizm tashkiloti O'zbekistonni turizm sohasida shiddat bilan rivojlanayotgan davlatlar ro'yxatida 4-o'rin bilan baholangan.

O'zbekistonda turizm sohasi davlat tomonidan qo'llab-quvvatlanmoqda. Xususan, mehmonxona, transport, ovqatlanish xizmatlari, kadrlar tayyorlash tizimiga imtiyozli kredit va subsidiyalar ajratilmoqda. Alohida ta'kidlash joizki, har yilgi davlat dasturlari ishlab chiqilishida turizm infratuzilmasini yaxshilash uchun davlat budjetidan mablag'lar ajratilib kelinishi soha rivojlanishiga olib kelmoqda.

Olimlarning fikricha, talab va taklif omillari ta'siri ostida chet el turistik bozori tobora ixtisoslashgan va segmentlangan bo'lib bormoqda. Yangi turistik yo'nalishlar sarguzasht, ekoturizm, qishloq turizmi, agroturizm va boshqa turlarning ko'payishi turistik xizmatlarining o'sishida aks etmoqda. Turizm sohasi uchun malakali kadrlar tayyorlash ixtisosligi bo'yicha o'qitish, xorijiy mutaxassislarni sohadagi kadrlarni tayyorlashga jalb qilish va bandligini ta'minlash muhim ahamiyatga ega.

Tadqiqotlarimiz O'zbekistonda turizm xizmatlari sohasida bandlik ko'rsatkichlarining o'sish sur'atlarini ijobiy baholash imkonini bersada, sohada band bo'lgan bir malakali kadr (ishchi) ga to'g'ri keladigan aholi sonini hisobga olganda, ushbu ko'rsatkich rivojlangan davlatlar darajasidan ancha past ekanligini ko'rsatdi (1-rasm) [16].

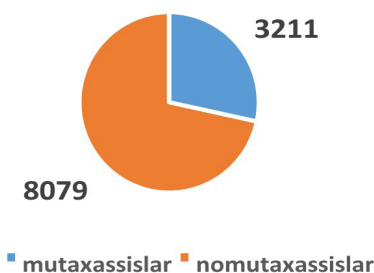
1-rasm tahlil natijalari tahlili asosida 2022-yil O'zbekiston turizm xizmatlari sohasida band bo'lgan bir malakali kadr (ishchi)ga to'g'ri keladigan aholi soni (161 kishi) qo'shni Qozog'iston (36 kishi) va Rossiya (42 kishi) davlatlari bilan taqqoslaganda, Rossiya ko'rsatkichiga nisbatan 12,2 marta 114 nafar, qo'shni Qozog'iston Respublikasiga nisbatan 9 marta 15 nafar kam ekanligi aniqlandi.

Bundan O'zbekiston turizm sohasini rivojlantirish, uni mamlakat aholisini ish bilan ta'minlashdagi rolini oshirish borasidagi hali foydalanilmagan imkoniyatlar mavjud va mamlakat turizm xizmatlari sohasidagi mehnat bozori etarlicha malakali kadr ishchi kuchi bilan to'yinmagan, degan xulosaga keldik.

Tadqiqotlarimizning natijalari O'zbekistonda mazkur soha rivojlanishi bilan bir qatorda muammolar ham mavjud ekanligini ko'rsatdi. Masalan, Respublikada turizmning yirik infatuzilmasini o'zida qamrab olgan mehmonxona va joylashtirish vositalari yo'lishida faoliyat yuritayotgan kadrlarning jami soni 11290 nafar, shundan, mutaxassislar soni 3211 nafar, nomutaxassislar soni 8079 nafarni tashkil etmoqda (1-rasm).

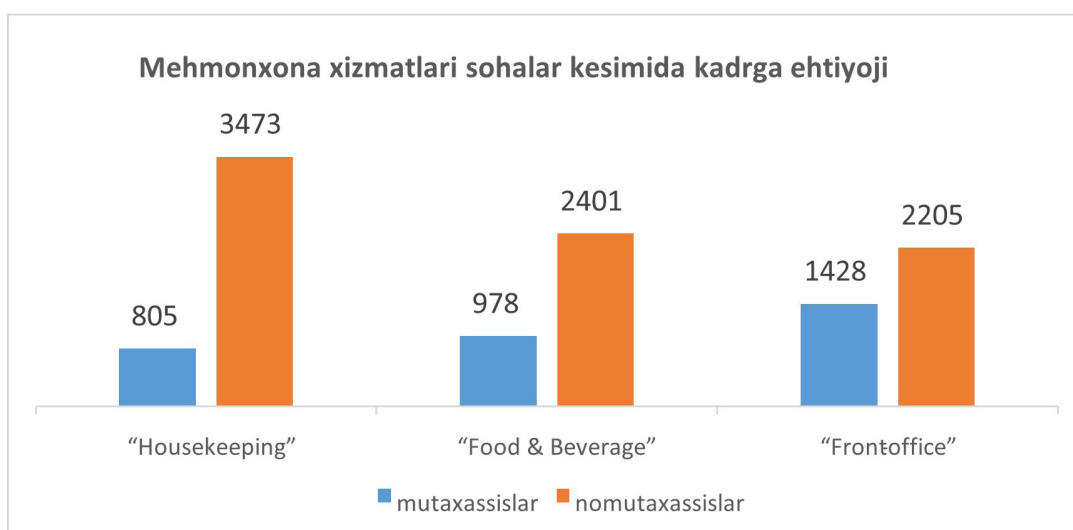

Respublika bo'yicha mehmonxona sohasi kadrlar bilan ta'minlanganligi monitoringi

Mutaxassislar kesimida tahlil qilinganida, "Housekeeping" - mutaxassislar 805 nafar, nomutaxassislar 3473 nafar, "Food & Beverage" - mutaxassislar 978 nafar, nomutaxassislar 2401 nafar, "Front-office" - mutaxassislar 1428 nafar, nomutaxassislar 2205 nafarni tashkil qiladi (2-rasm).

Mehmonxona xizmatlari sohalar kesimida kadrga ehtiyoji

Turizm sohasida kadrlar tayyorlashda mavjud muammolar quyidagilar:

- kadrlar tayyorlash xizmatlarini ko'rsatuvchi davlat va xususiy ta'lim tashkilotlarining aksariyatida o'quv-amaliyot bazalari ish beruvchi tashkilotlarning talablariga javob bermaydi;
- umumiy ovqatlanish (Oshpazlar uyushmasi) sohalarida kadrlar tayyorlash onlayn yo'lga qo'yilgan. (Bu sohalarida onlayn kurslar orqali sifatli kadr tayyorlab bo'lmisligi xalqaro tajribadan ma'lum);
- kadrlar tayyorlash xizmatlarini ko'rsatuvchi davlat va xususiy ta'lim tashkilotlari tinglovchi-o'quvchilarining ishga joylashishidan manfaatdor emasligi hamda ish beruvchi tashkilotlar o'rtasida aloqalar qoniqarsizligi sifatli kadr tayyorlashda muammolar keltirib chiqarmoqda.
- kadrlar tayyorlash xizmatlarini ko'rsatuvchi davlat va xususiy ta'lim tashkilotlarining hali ham xorijiy tajribalardan unumli foydalana olmayotganligi;
- turizm mehnat bozorida malakali kadrlar qo'nimsiligini darajasini yuqoriligi va va hokazo.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Mazkur tadqiqotda, O'zbekistonda mehmonxona va joylashtirish vositalari xodimlarining mutaxassislik bo'yicha lavozimga to'g'ri taqsimlanishi holati misolida o'rganildi. Ularga qo'yilgan talablar tahlil qilindi. "Housekeeping", "Food & Beverage", "Front-office" bir oyga mo'ljallangan, malaka oshirish kursining o'quv-me'yoriy hujjatlari tasdiqlandi. Xodimlarning malakasini oshirish bo'yicha moliyaviy mablag' manbalari aniqlandi. Mehmonxona va joylashtirish vositalarida har bir mijozga sifatli xizmat ko'rsatish uchun kadrlar tayyorlashga alohida ahamiyat qaratish lozimligidan kelib chiqib, xodimlar malakasini oshirishni tizimli tashkil qilish bo'yicha quyidagi tavsiyalarni taklif etamiz:

- mazkur sohadagi xodimlarni malaka oshirish kurslariga tizimli ravishda jalb qilishni yo'lga qo'yish;

- sohada kadrlar tayyorlash xizmatlarini ko'rsatuvchi davlat va xususiy ta'lim tashkilotlariga aniq talablar qo'yish, tegishli mutaxassislariga hamda o'quv-amaliyot xonalari bo'lgan taqdirda kadrlar tayyorlashga ruxsat berish tartibini kiritish;
- ish beruvchi tashkilotlarga "Housekeeping", "Food & Beverage", "Front-office" sohasiga ishga qabul qilishda, shuningdek, faoliyat ko'rsatishida mutaxassislikka ega bo'lishi (belgilangan muddatlarda malaka oshirishi) kabi davlat talablarini kiritish;
- soha xodimlarining kiyinish, sanitariya-gigiyena qoidalari va muomala madaniyatiga e'tibor qaratishi bo'yicha yagona standart joriy qilish;
- kadrlar sifatini doimiy oshirishda turizm va mehmonxona sohasida faoliyat
- ko'rsatuvchi tadbirkorlik subyektlari bilan doimiy hamkorlikni yo'lga qo'yish;
- ish beruvchi tashkilotlarda "Тайный гость" xizmatlarini takomillashtirish orqali hozirgi qiyin raqobat sharoitida sifatli xizmat ko'rsatishni tashkil qilish.

Alohida ta'kidlash joizki, mehmonlarga yuqori sifatli xizmat ko'rsatish masalalari, xizmat ko'rsatilayotgan mehmon uchun ham mehmonxona faoliyatining rivojlanishi uchun ham muhimdir.

Mehmonxona xizmatlari ko'rsatishni doimiy nazorat qilish qiyin biroq, xodimlarni malakasini tizimli oshirish orqali tasodifiy omillarning xizmatlar sifatiga ta'sirini kamaytirish mumkin.

Shuningdek, tizimdagi har bir xodimga o'ziga tegishli soha bo'yicha rivojlanish ko'nikmalarini shakllantirish, kiyinish hamda muommala madaniyatini yuksaltirish, tashkilotda jamoaviy muhitni takomillashtirish katta ahamiyatga ega. Bundan tashqari, xodimlarning shaxsiy madaniyatini oshirish, o'zaro xizmat ko'rsatish madaniyati va kasbiy mahoratini o'zlashtirish bo'yicha doimiy treninglar o'tkazish zarur.

Yuqoridagi tamoyillarga rioya qilgan holda, xulosa qilib aytadigan bo'lsak, mehmonxona va joylashtirish vositalarida xizmat ko'rsatish yaxshilanishi mumkin. Shu bilan birga, soha rivojlanishi mamlakatda qo'shimcha ish o'rinlarini yaratadi. Bu o'z navbatida, davlatning turizm va mehmonxona sohasi rivojlanishiga zamin yaratadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi, 15.01.2022-y., 06.22.52.0029-son), <https://lex.uz/docs/-3810649>.
2. Лычак Я.Д. Формирование ключевых квалификаций специалистов сферы туристского сервиса на основе интенсификации обучения: Дисс. ... канд. пед. наук: 13.00.08. 2009 г. – с.34 с.
3. Katerina Berezina, Cihan Cobanoglu, Brian L. Miller, Francis A. Kwansa, (2012), "The impact of information security breach on hotel guest perception of service quality, satisfaction, revisit intentions and word-of-mouth", "International Journal of Contemporary Hospitality Management" maqolasi, Vol. 24 Iss: 7 pp. 991 – 1010 <http://dx.doi.org/10.1108/09596111211258883>
4. Aleksa S. Vucetic, (2018) "Influence of specialized hotels on employees' perception of abuse in the selective tourism destination", International Journal of Contemporary Hospitality Management, Vol. 30 Issue: 2, pp.740-756, <https://doi.org/10.1108/IJCHM-08-2016-0434>
5. Ochilov A.O. Yuqori malakali kadrlar tayyorlashni boshqarish samaradorligini oshirish. DSc dissertatsiyasi avtoreferati. – Toshkent., 2018. – 89 b.
6. Muxammedov M.M. va boshqalar. Xizmat ko'rsatish sohasi va turizmni rivojlantirishning nazariy asoslari. Monografiya. – Sam.: Zarafshon, – 2017. – B.181-200.
7. Muxammedov M.M. va boshqalar. Xizmat ko'rsatish sohasi va turizmni rivojlantirishning nazariy asoslari. Monografiya. – Sam.: Zarafshon, – 2017. – B.181-200.
8. Muxammedov M.M., "Ta'lim – taraqqiyot tayanchi" "Zarafshon" gazetasi 2018, 17-fevral, 20(22.980)-son.
9. Muxammedov M.M. va boshqalar. Xizmat ko'rsatish sohasi va turizmni rivojlantirishning nazariy asoslari. Monografiya. – Sam.: Zarafshon, – 2017. – B.181-200.
10. Safarov B.Sh. Milliy turistik xizmatlar bozorini innovatsion rivojlantirishning metodologik-uslubiy asoslarini takomillashtirish. DSc dissertatsiyasi avtoreferati. – Sam., 2017. – 78 b.
11. Ibragimov N.S. Turistik hudud barqaror raqobatbardoshligiga erishishning ilmiy asoslari. DSc dissertatsiyasi avtoreferati. – Sam., 2020. – 89 b.
12. Kasb-hunar o'rganish uchun sharoitlar kengaytiriladi. /Xalq so'zi, 2022- yil, 16 iyun. №125. Prezident Shavkat Mirziyoyev raisligida 15 iyun kuni aholini kasb-hunarga tayyorlash va monomarkazlar faoliyatini takomillashtirish chora-tadbirlari yuzasidan videoselektor yig'ilishi.
13. Гужина Г.Н. Критерии эффективности кадровой политики. – М.: 2015. С. 117.
14. Маслоу А. Дальние пределы человеческой психики / А. Маслоу. - СПб.: Евразия, 1999. 430 с.
15. Федоров И.П. Качество образования категория фундаментальная / И.П.Федоров // Высшее образование в России. 2000. № 2. С. 3-7.
16. www.knoema.ru xalqaro statistic rasmiy veb sayti ma'lumotlari va <https://wtcc.org/> Butun jahon sayohat va turizm tashkiloti rasmiy veb sayti ma'lumotlari asosida muallf tomonidan hisoblangan.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2024. № 5

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77)

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77) telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnalning ilmiyligi:

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro'yxatdan o'tkazilgan.